

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο ιθαγενής Έβο Μοράλες δεν κυβερνάει τη Βολιβία από το γραφείο του, στο προεδρικό μέγαρο στη Λα Πας. Σχεδόν καθημερινά ταξιδεύει με αυτοκίνητο, αεροπλάνο και ελικόπτερο σε πόλεις και χωριά και παρακολουθεί από κοντά την πρόοδο των κοινωνικών προγραμμάτων που έχει θέσει σε εφαρμογή. Συνομιλεί με τους κατοίκους, παίρνει στα χέρια του σημειώματα και δώρα που του δίνουν, μιλάει σε απευθείας τηλεοπτική σύνδεση στον λαό του και επιστρέφει στο σπίτι του αργά το απόγευμα ή ακόμα και το βράδυ.

Κοιμάται λίγες ώρες και τρώει λίγο. Μασάει φύλλα κόκας, τα οποία τον βοηθούν να αντιμετωπίζει τη ναυτία που προκαλεί το υψόμετρο, ενώ τον αρέσει να τρώει τα δημητριακά κίνουα, που καλλιεργούνται στις Άνδεις. Στις 7 το πρωί συνήθως έχει ήδη ολοκληρώσει τις συσκέψεις και τα υπουργικά συμβούλια, τα οποία ξεκινούν στις 5 τις περισσότερες φορές, ώστε να έχει όλη την ημέρα ελεύθερη για τις υπόλοιπες δραστηριότητές του.

Στο πρόσφατο ταξίδι μου στη Βολιβία είχα την τιμή να συναντήσω τον πρόεδρο Έβο Μοράλες, ο οποίος δέχτηκε να τον ακολουθήσω για μια ολόκληρη μέρα, με το προεδρικό αεροσκάφος και με ελικόπτερο, στα ταξίδια που πραγματοποίησε σε διάφορες περιοχές της χώρας. Τον συνόδευσα σε όλες τις επίσημες επισκέψεις του, το μεσημέρι φάγαμε μαζί και επιστρέψαμε αργά το απόγευμα στη Λα Πας για να παρακολουθήσουμε τον ποδοσφαιρικό αγώνα Βολιβία-Ουρουγουάη. Στη συνέντευξη που μου έδωσε εν πτήση από τη Σάντα Κρους προς τη Λα Πας, η οποία

περιλαμβάνεται στο βιβλίο, ο Βολιβιανός ηγέτης αφηγείται άγνωστες πτυχές της ζωής του, μιλάει σχετικά με το όραμά του για τη Βολιβία, ενώ δεν παραλείπει να αναφερθεί και στις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα. Όπως ο ίδιος επισημαίνει, οι κανόνες που διέπουν την άσκηση της διακυβέρνησής του συνοψίζονται σε τρεις αξίες, που προέρχονται από τους προγόνους του, τους ιθαγενείς Αϊμάρα: μην κλέψεις, μην πεις ψέματα, μην είσαι τεμπέλης.

Η πρώτη φορά που συνάντησα τον Έβο Μοράλες ήταν στις 17 Μαΐου του 2008 στη Λίμα του Περού. Εκεί ο Βολιβιανός πρόεδρος συμμετείχε στη Σύνοδο Κορυφής Ευρωπαϊκής Ένωσης - Λατινικής Αμερικής καθώς και στη λεγόμενη σύνοδο των λαών, μια αντισύνοδο δηλαδή που διεξαγόταν παράλληλα και στην οποία είχαν συγκεντρωθεί κοινωνικά κινήματα της Λατινικής Αμερικής για να καταδικάσουν την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ο Έβο Μοράλες έχει μια ζωή σαν παραμύθι. Γεννήθηκε στο Ισαγιάβι, ένα μικρό χωριό των Άνδεων, από φτωχή οικογένεια, σε ένα σπίτι όπου το πάτωμα ήταν από κόμα και η σκεπή από άχυρα. Αυτός ο φτωχός ιθαγενής αγρότης ονειρευόταν να γίνει δημοσιογράφος ή έστω ποδοσφαιριστής. Τη δεκαετία του '80, λόγω του παγετού, αναγκάστηκε να γίνει εσωτερικός μετανάστης και να πάει στην Κοτοαμπάμπα για να εργαστεί. Εκεί άρχισε να δραστηριοποιείται ως συνδικαλιστής των καλλιεργητών κόκας, χωρίς να γνωρίζει ότι είχε ήδη μπει σε ένα μονοπάτι που, περίπου δύο δεκαετίες αργότερα, θα τον οδηγούσε στο προεδρικό μέγαρο της Βολιβίας και κατά συνέπεια στη θέση του πρώτου ιθαγενούς προέδρου στην ιστορία της Λατινικής Αμερικής.

Ο Έβο Μοράλες, για πολλούς, ενσαρκώνει τη δικαίωση του αγώνα που δίνουν εδώ και εκατονταετίες τα κινήματα των ιθαγενών στη Λατινική Αμερική, τα οποία διεκδικούν ίση μεταχείριση και πρόσβαση σε αγαθά που για τους περισσότερους θεωρούνται αυτονόητα. Η Βολιβία, τη δεκαετία του '80 και του '90, χρησιμοποιήθηκε ως εργαστήριο για τα πειράματα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Υπήρξε η πιο φτωχή χώρα της Λατινικής Αμερικής, ενώ μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες οι

ιθαγενείς στη Βολιβία δεν επιτρεπόταν να περπατούν στο ίδιο πεζοδρόμιο με τους λευκούς.

Σήμερα, έπειτα από το θάνατο του Ούγο Τσάβες και την απομάκρυνση του Φιντέλ Κάστρο από την εξουσία, η λατινοαμερικανική Αριστερά βρίσκει στο πρόσωπο του Έβο Μοράλες τη νέα πολιτική φυσιογνωμία μέσω της οποίας μπορεί να εκφραστεί.

Η Λατινική Αμερική σήμερα δεν είναι όπως ήταν πριν από είκοσι χρόνια, ούτε καν όπως ήταν πριν από πέντε χρόνια. Η μείωση της φτώχειας, το τέλος των αντάρτικων και η ισχυροποίηση των δημοκρατικών θεσμών είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν το σημερινό σκηνικό στη Λατινική Αμερική. Ωστόσο, οι πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στην περιοχή μπορούν να αποτυπωθούν μόνο σαν ένα φωτογραφικό στιγμιότυπο, αφού συνεχώς μεταβάλλονται.

Για παράδειγμα, οι προεδρικές εκλογές στην Αργεντινή τον Νοέμβριο του 2015, στις οποίες κέρδισε η κεντροδεξιά παράταξη, αλλά και οι βουλευτικές εκλογές στη Βενεζουέλα τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, όπου για πρώτη φορά ύστερα από δεκαέξι χρόνια ηττήθηκε το καθεστώς που κληροδότησε ο κομαντάντε Ούγο Τσάβες στον Νικολάς Μαδούρο, σηματοδοτούν σημαντικές αλλαγές στον πολιτικό χάρτη της περιοχής και θέτουν σε αμφισβήτηση τη λεγόμενη αριστερή στροφή στη Λατινική Αμερική.

Η αλλαγή του πολιτικού χάρτη επιβεβαιώνεται και από την ήττα του Έβο Μοράλες στο δημοψήφισμα που έγινε τον Φεβρουάριο του 2016 στη Βολιβία. Οι πολίτες, με ποσοστό 51,31%, είπαν «ΟΧΙ» σε μια τέταρτη θητεία του Μοράλες στις εκλογές του 2019, έναντι 48,69% που είπαν «ΝΑΙ» σε μια νέα θητεία. Κατά συνέπεια, φαίνεται πως πολύ δύσκολα θα μπορέσει να συνεχιστεί η «δημοκρατική και πολιτιστική επανάσταση» του Μοράλες στη χώρα, χωρίς τον ίδιο επικεφαλής του κόμματος Κίνημα για το Σοσιαλισμό (Movimiento al Socialismo – MAS).

Το βιβλίο παρουσιάζει την αληθινή ιστορία του Έβο Μοράλες, του πρώτου ιθαγενούς προέδρου στη Λατινική Αμερική. Καταγράφει επίσης την πολιτική και κοινωνική αλλαγή που συντελείται στη Βολιβία, βα-

οισμένη στο πολιτικό μοντέλο του ποπουλισμού, το οποίο όμως διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό από εκείνο της Βενεζουέλας, του Εκουαδόρ και της Νικαράγουας.

Θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την υπουργό Επικοινωνίας της Βολιβίας Μαριανέλα Πάκο Ντουράν και τη συνεργάτριά της Κλαούντια Κεναγιάτα, που βοήθησαν για να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη με τον πρόεδρο της Βολιβίας Έβο Μοράλες. Ευχαριστώ τον πρώην πρόεδρο της Βολιβίας Κάρλος Μέσα, σημερινό εκπρόσωπο του κράτους της Βολιβίας στη διεκδίκηση πρόσβασης στη θάλασσα από τη Χιλή, για τα στοιχεία που μου έδωσε σχετικά με το εν λόγω ζήτημα. Ευχαριστώ τον καθηγητή ανθρωπολογίας Πέδρο Πατσαγουάγια, την ανθρωπολόγο Λίου Πινέιρο και τα μέλη της ελληνικής κοινότητας της Λα Πας για τις σημαντικές πληροφορίες που μου έδωσαν κατά την παραμονή μου στη Βολιβία. Ευχαριστώ επίσης τον επίκουρο καθηγητή στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, στο προπτυχιακό πρόγραμμα Ισπανικής Γλώσσας και Πολιτισμού, Δημήτρη Φιλιππή, για τη βοήθειά του στη μετάφραση από τα ισπανικά στα ελληνικά των δύο ιστορικών ομιλιών του Έβο Μοράλες που έδωσε όταν ανέλαβε πρόεδρος της Βολιβίας, οι οποίες περιλαμβάνονται στο ανά χείρας βιβλίο.

Ιάσων Πιπίνης

ΒΟΛΙΒΙΑ: Η ΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΩΝ ΙΘΑΓΕΝΩΝ

«Θα επιστρέψω και θα είμαι εκατομμύρια»

Το 1781, όταν οι Ισπανοί κονκισταδόρες κατέστειλαν τη μεγάλη εξέγερση των ιθαγενών, ο ηγέτης τους Τουπάκ Κατάρι συνελήφθη και καταδικάστηκε σε θάνατο. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Τουπάκ Κατάρι πριν θανατωθεί είπε στους Ισπανούς: «Εμένα με σκοτώνετε, αλλά θα επιστρέψω και θα είμαι εκατομμύρια».

Ο Κατάρι είχε συγκεντρώσει στρατό που αποτελούνταν από 40.000 άνδρες και είχε εξεγερθεί εναντίον των Ισπανών. Οι Ισπανοί κατάφεραν να καταστειλουν την εξέγερση και να συλλάβουν τον Τουπάκ Κατάρι έπειτα από μάχες που κράτησαν περίπου δύο χρόνια. Στις 15 Νοεμβρίου του 1781 τον οδήγησαν στην κεντρική πλατεία της Πένια, μιας πόλης βορειοδυτικά της Λα Πας, και έδεσαν τα χέρια και τα πόδια του σε τέσσερα άλογα, τα οποία τραβώντας τα σκοινιά σε αντίθετες κατευθύνσεις τον κομματίασαν.

Οι Ισπανοί σκόρπισαν τα μέλη του Τουπάκ Κατάρι στην περιοχή Κογιασούγιου για να τρομοκρατήσουν τους ιθαγενείς που είχαν επαναστατήσει. Το κεφάλι του θάφτηκε στην Κίγι Κίγι (Λα Πας), το δεξί του χέρι στο Άγιο Άγιο (Ορούρο), το αριστερό του χέρι στο Ατσακάτσι (λίμνη Τιτικάκα), το δεξί του πόδι στο Τσουλουμάνι (Λα Πας) και το αριστερό του πόδι στο Κακιαβίρι (Λα Πας). Η παράδοση λέει πως το υπόλοιπο σώμα του θάφτηκε στο Ελ Άλτο και

πως η καρδιά του χτυπάει ακόμη, συμβολίζοντας την εξέγερση των ιθαγενών όλου του κόσμου.

Για πολλούς, ο Έβο Μοράλες ενσαρκώνει την εκδίκηση των ιθαγενών και την εκπλήρωση της προφητείας του Τουπάκ Κατάρι: «Θα επιστρέψω και θα είμαι εκατομμύρια». Ο Έβο είναι μόλις η αρχή.

Από την ισπανική κατάκτηση στο σύγχρονο πολυεθνικό κράτος

Η Βολιβία βρίσκεται στις Άνδεις και είναι η κοιτίδα σημαντικών πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στη Λατινική Αμερική, όπως οι Τιαουανάκο,* οι Αϊμάρα και οι Κέτσουα. Τον 16ο αιώνα, όταν έφτασαν στην περιοχή οι Ισπανοί κονκισταδόρες, κατάφεραν να κάμψουν σχετικά εύκολα την αντίσταση των Ίνκας, που κυριαρχούσαν στην περιοχή, και να τους υποτάξουν ολοκληρωτικά.** Ο Ντιέγκο ντε

* Ο πολιτισμός Τιαουανάκο (Tiahuanaco) αναπτύχθηκε στο έδαφος της σημερινής Βολιβίας και του σημερινού Περού μεταξύ 500 π.Χ. και 800 μ.Χ. και είχε πληθυσμό περίπου 20.000 κατοίκους. Έχει επικρατήσει η άποψη ότι από αυτό τον πολιτισμό ξεκίνησε η λατρεία των κατοίκων των Άνδεων στον Ήλιο. Στην ομώνυμη περιοχή, που ήταν το θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο, το οποίο βρίσκεται περίπου 20 χιλιόμετρα από τη λίμνη Τιτικάκα, διατηρείται μέχρι σήμερα μια πολύ σημαντική αρχαιολογική ζώνη με έξι κτίρια υψηλής αρχιτεκτονικής αισθητικής, κατασκευασμένα από τεράστιους ογκόλιθους (βλ. τη λεγόμενη μεγαλιθική τέχνη των Ίνκας), στα οποία περιλαμβάνονται η πυραμίδα της Ακαπάνα, ο χώρος του Καλασαγία και η Πύλη του Ήλιου, αγάλματα, λίθινα γλυπτά και είδη κεραμικής. Από τον πολιτισμό αυτόν σώζονται σημαντικά ειδώλια, αγάλματα και πολύχρωμα ανάγλυφα. Το Τιαουανάκο βρίσκεται σε υψόμετρο 3.825 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας.

** Οι χρονογράφοι Τρουχίγιο, Χέρες, Εστέρε και Ρουίς δε Άρσε αναφέρουν ότι η διαταγή για την επίθεση των Ισπανών εναντίων του στρατού των Ίνκας δόθηκε τον Νοέμβριο του 1532, μόλις ο αυτοκράτορας των Ίνκας Αταουάλπα πέταξε στο έδαφος τη βίβλο που του έδωσαν οι καθολικοί κληρικοί οι οποίοι συνόδευσαν τους κονκισταδόρες. Οι Ισπανοί εκτέλεσαν όλους τους ιθαγενείς που βρίσκονταν στην

Αλμάγρο, ένας από τους Ισπανούς που συμμετείχαν στην εκστρατεία του Φρανσίσκο Πισάρο, ήταν ο πρώτος Ευρωπαίος που πήγε στη Βολιβία. Την περίοδο 1538-1574 ιδρύθηκαν οι πόλεις Σούκρε, Ποτοσί, Λα Πας και Κοτσαμπάμπα. Κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας μεγάλο μέρος του πληθυσμού των ιθαγενών αποδεκατίστηκε από τα βασανιστήρια, τις κακουχίες, την καταναγκαστική εργασία στα ορυχεία και τις αρρώστιες που ήρθαν από την Ευρώπη. Με την πρόσομιξη λευκών και ιθαγενών, αλλά και με την έλευση των μαύρων Αφρικανών σκλάβων, άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό τα δημογραφικά δεδομένα της περιοχής, όπως άλλωστε συνέβη σε ολόκληρη τη Λατινική Αμερική. Η ανεξαρτησία της Βολιβίας ήρθε το 1825, στο πλαίσιο του απελευθερωτικού αγώνα, με πρωταγωνιστές τον Σιμόν Μπολίβαρ και τον Αντόνιο Χοσέ ντε Σούκρε, που διατέλεσαν διαδοχικά πρόεδροι της Βολιβίας.

Ένα σημαντικό γεγονός στην ιστορία της Βολιβίας είναι αναμφισβήτητα ο πόλεμος του Περού και της Βολιβίας με τη Χιλή (1879-1883), γνωστός και ως Πόλεμος του Ειρηνικού. Ξεκίνησε με αφορμή τον έκτακτο φόρο που επέβαλε η Βολιβία το 1877 στην αγγλοχιλιανή Εταιρία Σιδηροδρόμων της Αντοφαγκάστα, σε μια προσπάθεια της κυβέρνησης να εξοικονομήσει χρήματα για να αντιμετωπίσει τις καταστροφές που προκάλεσε ο μεγάλος σεισμός των 8,8 ρίχτερ εκείνη τη χρονιά. Στις 14 Φεβρουαρίου του 1879 οι Χιλιανοί στρατιώτες εισέβαλαν στην παραθαλάσσια πόλη Αντοφαγκάστα, που ανήκε στη Βολιβία, και την κατέλαβαν. Η Χιλή κατέλαβε επίσης τα περουβιανά εδάφη Ταραπακά, Τάκνα και Αρίκα και έφτασε μέχρι και την πρωτεύουσα, τη Λίμα. Με τη Συμφωνία της Ανκόν, που υπεγράφη το 1833, το Περού πήρε πίσω τα εδάφη που είχε χάσει εκτός από την Ταραπακά. Δεν συνέβη όμως το ίδιο με τη Βολιβία,

---

πλατεία Καχαμάρκα. Ο Φρανσίσκο Πισάρο συνέλαβε τον Αταουάλπα, ο οποίος σε αντάλλαγμα για τη ζωή του έδωσε στους Ισπανούς ένα δωμάτιο γεμάτο χρυσάφι, αλλά τελικά εκτελέστηκε στις 26 Ιουλίου του 1533.

με αποτέλεσμα μέχρι σήμερα να είναι η μοναδική χώρα των Άνδεων χωρίς πρόσβαση στη θάλασσα. Τις τελευταίες δεκαετίες επανήλθε το αίτημα για τη δυνατότητα άμεσης πρόσβασης στον Ειρηνικό και η σημερινή κυβέρνηση του Έβο Μοράλες συνεχίζει το διάλογο με τη Χιλή και τις διαπραγματεύσεις με διεθνείς οργανισμούς για την εξεύρεση λύσης.

Η Βολιβία παραδοσιακά υπήρξε ένα κράτος στο οποίο την πολιτική και οικονομική εξουσία μονοπωλούσε η μειονότητα της λευκής ολιγαρχίας. Το φιλελεύθερο και το συντηρητικό κόμμα κυριάρχησαν στην πολιτική σκηνή της χώρας μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, χωρίς μάλιστα να υπάρχουν μεταξύ τους ιδιαίτερες ιδεολογικές διαφορές. Άλλο ένα χαρακτηριστικό της πολιτικής ζωής της Βολιβίας τις προηγούμενες δεκαετίες ήταν η πολιτική αστάθεια. Ενδεικτικό είναι ότι, από τις συνολικά 83 κυβερνήσεις από την ανεξαρτησία και μετά, οι 36 δεν κράτησαν πάνω από ένα χρόνο, ενώ οι 37 προέκυψαν από πραξικοπήματα.

Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι δεν είναι δυνατόν να απαριθμηθούν επακριβώς τα πραξικοπήματα και οι απόπειρες πραξικοπημάτων στην ιστορία της Βολιβίας. Μόνο την περίοδο 1964-1982 στην εξουσία ανήλθαν συνολικά 14 δικτατορικές κυβερνήσεις.

Ο δικτάτορας Ούγο Μπάνσερ* κατάφερε να κερδίσει τη στήριξη στρατιωτικών, μεταρρυθμιστών και τεχνοκρατών, του Επαναστατικού Εθνικιστικού Κινήματος (Movimiento Nacionalista Revolucionario – MNR) του Πας Εστενσόρο, και της Βολιβιανής Σοσιαλιστικής Φάλαγγας (Falange Socialista Boliviana – FSB), και να εγκαθιδρύσει ένα αυταρχικό καθεστώς. Η κυβέρνηση του Μπάνσερ στηρίχτηκε στις πελατειακές σχέσεις και βεβαίως στις διώξεις των πολιτικών του αντιπάλων, στα βασανιστήρια και στην καταπίεση.

* Ο συνταγματάρχης Ούγο Μπάνσερ ήταν δικτάτορας της Βολιβίας την περίοδο 1971-1978 και κυβέρνησε τη χώρα ξανά την περίοδο 1997-2001 κερδίζοντας τις προεδρικές εκλογές. Ήταν ο πρώτος δικτάτορας στη Λατινική Αμερική που κατάφερε να επανέλθει δημοκρατικά στην εξουσία μέσω των εκλογών.

Οι μέθοδοι αυτές συνεχίστηκαν από τον δικτάτορα Λουίς Γκαρσία Μέσα,* ο οποίος ανέτρεψε τη Λιδία Γκέιλερ Τεχάδα με το «πραξικόπημα της κοκαΐνης», έχοντας τη στήριξη της CIA, της χούντας της Αργεντινής και χρηματοδότηση από τα καρτέλ της κοκαΐνης.

Οι δικτατορικές κυβερνήσεις της Βολιβίας εντάχθηκαν στο Σχέδιο Κόνδωρ, που δημιούργησε ο δικτάτορας της Χιλής Αουγουστο Πινοσέτ τη δεκαετία του '70 με σκοπό την εξόντωση των αντιφρονούντων και των αγωνιστών της δημοκρατίας στη Βολιβία, στη Βραζιλία, στην Παραγουάη, στην Αργεντινή, στη Χιλή, στην Ουρουγουάη και σε άλλες χώρες. Σύμφωνα με τα «αρχεία του τρόμου»,** υπολογίζεται ότι από το 1975 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80 στη Λατινική Αμερική 50.000 άνθρωποι δολοφονήθηκαν, 30.000 «εξαφανίστηκαν» και περισσότεροι από 400.000 βασανίστηκαν ή φυλακίστηκαν.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του '80 αναλύθηκαν 1.763 κυβερνήσεις στη Λατινική Αμερική, από την Ανεξαρτησία μέχρι το 1984. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρα-

* Λουίς Γκαρσία Μέσα: πρώην δικτάτορας της Βολιβίας, ανέτρεψε την κυβέρνηση της Λιδίας Γκέιλερ Τεχάδα για να εμποδίσει τον νικητή των εκλογών Σίλες Σουάσο να αναλάβει την εξουσία. Κυβέρνησε από τον Ιούλιο του 1980 μέχρι τον Αύγουστο του 1981, οπότε υποχρεώθηκε να παραιτηθεί. Η περίοδος διακυβέρνησής του χαρακτηρίστηκε από την καταστολή, την αύξηση της διαφθοράς και της διακίνησης κοκαΐνης. Κατέφυγε στη Βραζιλία, όπου τελικά συνελήφθη στις 11 Μαρτίου του 1994 και ένα χρόνο μετά εκδόθηκε στη Βολιβία, όπου δικάστηκε και φυλακίστηκε για εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διακυβέρνησή του.

** Τον Δεκέμβριο του 1992 ο δικαστής Χοσέ Αγκουστίν Φερνάντες μαζί με τον συνεργάτη του Μαρτίν Αλαμέδα εντόπισαν σε ένα χώρο στο αστυνομικό τμήμα της Λαμπαρπέ, στην Ασουνοιόν, την πρωτεύουσα της Παραγουάης, τα «αρχεία του τρόμου», που περιλάμβαναν φακέλους για χιλιάδες αντιφρονούντες, οι οποίοι μπήκαν στο στόχαστρο των μυστικών υπηρεσιών των δικτατόρων σε διάφορες χώρες της Λατινικής Αμερικής, που συνεργάστηκαν για την παρακολούθηση, τη σύλληψη, το βασανισμό και την «εξαφάνισή» τους. Μία από τις μεθόδους εξόντωσής τους ήταν οι λεγόμενες πτήσεις του θανάτου, με τις οποίες οι συλληφθέντες μεταφέρονταν ζωντανοί, δεμένοι και φιωμένοι σε στρατιωτικά αεροπλάνα και στη συνέχεια ρίχονταν στη θάλασσα.

σμα ότι υπήρξαν περισσότερες δικτατορικές κυβερνήσεις (44,8%) παρά δημοκρατικά εκλεγμένες (38,4%) και επίσης ότι οι στρατιωτικοί κυβέρνησαν για περισσότερο χρονικό διάστημα (47,6%) από τους πολιτικούς (42,5%).

Το τέλος του Τσε στη Βολιβία

«Ρίξε δειλέ, θα σκοτώσεις έναν άνδρα»: Αυτά φέρεται να ήταν τα τελευταία λόγια του Τσε Γκεβάρα τη στιγμή που ο Βολιβιανός στρατιωτικός Μάριο Τεράν τον πλησίασε για να τον πυροβολήσει με το όπλο του. Λίγο πριν, ενώ βρισκόταν αιχμάλωτος στα χέρια των Βολιβιανών στρατιωτών, ο Αργεντινός επαναστάτης είπε απευθυνόμενος σε έναν στρατιώτη που τον ρώτησε περιπαικτικά αν πιστεύει στην αθανασία του γαϊδάρου: «Όχι, υπολογαγέ. Πιστεύω στην αθανασία της επανάστασης, την οποία τόσο φοβούνται εκείνοι που εσείς υπηρετείτε».

Ο Τσε Γκεβάρα άφησε την τελευταία του πνοή στο έδαφος της Βολιβίας την Κυριακή 9 Οκτωβρίου του 1967, στη 1:10 το μεσημέρι, στην περιοχή Λα Ιγέρα, στο Βάγιε Γράντε, κοντά στην πόλη Σάντα Κρους. Ο Τσε, που το 1965 με το περίφημο γράμμα προς τον Φιντέλ Κάστρο είχε παραιτηθεί από όλα τα αξιώματα και από όλες τις κυβερνητικές θέσεις που κατείχε στην Κούβα, ηγήθηκε του απελευθερωτικού κινήματος στη Βολιβία, που μαχόταν κατά της δικτατορίας του Ρενέ Μπαριέντος, δίχως όμως να έχει τη στήριξη του Κομμουνιστικού Κόμματος Βολιβίας και δίχως –όπως αποδείχτηκε– την απαραίτητη λαϊκή στήριξη. Εκτελέστηκε από τους Βολιβιανούς στρατιώτες, οι οποίοι σε συνεργασία με τη CIA τον εντόπισαν, τον συνέλαβαν και τον δολοφόνησαν έπειτα από είκοσι τέσσερις ώρες. Ο Ερνέστο Τσε Γκεβάρα γεννήθηκε Αργεντινός, έγινε επαναστάτης στην Κούβα και πέθανε μαχόμενος στη Βολιβία.

Η Λα Ιγέρα (La Higuera) ήταν ένα χωριό με όχι περισσότερους

από 500 κατοίκους, το οποίο πήρε το όνομά του από τα σύκα (higos) που κάποτε υπήρχαν εκεί σε αφθονία. Ένα χωριό απομακρυσμένο, στο οποίο για να φτάσει κάποιος έπρεπε να διασχίσει έναν άθλιο χωματόδρομο, από όπου ήταν σχεδόν αδύνατον να περάσει αυτοκίνητο. Για ηλεκτρικό ρεύμα ούτε συζήτηση.

Το πλυσταριό όπου είχε τοποθετηθεί για πολλές ώρες η σορός του Τσε σήμερα λειτουργεί ως μνημείο. Η πρόσβαση στη Λα Ιγέρα εξακολουθεί να είναι δύσκολη, αφού ο μοναδικός δρόμος που οδηγεί στην περιοχή παραμένει δύσβατος χωματόδρομος, ίσως για να θυμίζει κάτι από εκείνες τις ιστορικές στιγμές.

Η δολοφονία του Αργεντινού επαναστάτη Τσε Γκεβάρα είναι ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα που σημάδεψαν τη νεότερη πολιτική ιστορία της Βολιβίας.

2005: Η πολιτική αλλαγή

Η Βολιβία έχει πληθυσμό περίπου 10 εκατομμύρια κατοίκους, από τους οποίους το 1 εκατομμύριο μένει στη Λα Πας, που βρίσκεται σε υψόμετρο 3.650 μέτρων, την πιο πυκνοκατοικημένη πόλη και έδρα της εκτελεστικής, νομοθετικής και οικονομικής εξουσίας της χώρας. Αν και πολλοί νομίζουν ότι η Λα Πας είναι η πρωτεύουσα της Βολιβίας, αυτό δεν ισχύει. Επίσημα, πρωτεύουσα της χώρας είναι η πόλη Σούκρε, που βρίσκεται νότια της Λα Πας και έχει πληθυσμό περίπου 280.000 κατοίκους. Στη Λα Πας όμως είναι συγκεντρωμένες οι αρχές και τα διοικητικά κέντρα της χώρας: πρόκειται για την πόλη που τις προηγούμενες δεκαετίες συγκέντρωσε μεγάλα προσφυγικά κύματα από την επαρχία, όπως συνέβη και με τις περισσότερες λατινοαμερικανικές πρωτεύουσες. Η Βολιβία είναι η δεύτερη χώρα σε παραγωγή φυσικού αερίου στη Λατινική Αμερική, ενώ διαθέτει και πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου.

Σήμερα, οι ιθαγενείς Κέτσουα αντιπροσωπεύουν το 30% του

πληθυσμού, οι ιθαγενείς Αϊμάρα το 25%, οι μιγάδες το 30%, και οι λευκοί μόλις το 15%. Οι λευκοί δηλαδή αποτελούν μειονότητα στη Βολιβία.

Η Βολιβία εξακολουθεί να είναι μια από τις πιο φτωχές χώρες της Λατινικής Αμερικής. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η βαθιά πολιτική και οικονομική κρίση στην οποία βυθίστηκε η χώρα από το 2000 οδήγησε το παραδοσιακό πολιτικό σύστημα σε πλήρη απαξίωση και έφερε έναν φτωχό ιθαγενή συνδικαλιστή και ηγέτη του κόμματος Κίνημα για το Σοσιαλισμό, τον Έβο Μοράλες, στην εξουσία. Μία από τις πρώτες ενέργειες της κυβέρνησής του ήταν να εθνικοποιήσει τις εγκαταστάσεις των υδρογονανθράκων στη Βολιβία και να παραχωρήσει περισσότερα πολιτικά και οικονομικά δικαιώματα στους ιθαγενείς. Ανάμεσα στις βασικές μεταρρυθμίσεις στις οποίες προχώρησε ήταν η αναγνώριση 36 εθνοτήτων και η ενσωμάτωση των συμβόλων των ιθαγενών στα εθνικά σύμβολα, καθώς και η αναγνώριση του συστήματος δικαιοσύνης των ιθαγενών.

Με τη συνταγματική αναθεώρηση που πραγματοποιήθηκε μετά το δημοψήφισμα της 25ης Ιανουαρίου του 2009, το επίσημο όνομα της χώρας έγινε «Πολυεθνικό Κράτος της Βολιβίας» (Estado Plurinacional de Bolivia).

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΒΟ ΜΟΡΑΛΕΣ

Λα Πας, Βολιβία Πέμπτη 8 Οκτωβρίου 2015

«Φτάνει ο Έβο!» ακούστηκε να λέει ο επικεφαλής ασφαλείας του προεδρικού μεγάρου στη Λα Πας, που μπήκε μέσα τρέχοντας και μάλλον ασθμαίνοντας.

Στην είσοδο του μεγάρου, που είναι γνωστό και ως Καμένο Παλάτι, οι στρατιώτες της προεδρικής φρουράς, που μόλις είχαν αλλάξει βάρδια, έριξαν μια τελευταία ματιά στις στολές τους και στο όπλο τους, όπως συνήθως γίνεται με τους στρατιώτες που ετοιμάζονται να αποδώσουν τιμές σε κάποιο επίσημο πρόσωπο. Κάποιοι άλλοι από τη φρουρά προσπαθούσαν να αποκωδικοποιήσουν τις τελευταίες οδηγίες που έφταναν στους ασύρματους από τους ανωτέρους τους.

«Κλείστε τις πλαϊνές πόρτες, έφτασε», ακούστηκε να λέει ένας αξιωματικός. Οι πλαϊνές πόρτες συνδέουν το διάδρομο από τον οποίο περνάει ο πρόεδρος με την αίθουσα αναμονής, όπου περιμένουν οι επισκέπτες, αλλά και με άλλη μία αίθουσα, την οποία χρησιμοποιούν οι στρατιωτικοί που εργάζονται στο μέγαρο.

Η ώρα ήταν 4:45 τα ξημερώματα. Έξω, ακόμη σκοτάδι.

Στην είσοδο του προεδρικού μεγάρου σταμάτησαν πρώτα τα συνοδευτικά αυτοκίνητα, οι μοτοσικλετιστές αστυνομικοί και στη

συνέχεια το αυτοκίνητο του προέδρου Έβο Μοράλες: μια θωρακισμένη Lexus. Οι άνδρες της προσωπικής του ασφάλειας άνοιξαν την πόρτα. Ο Έβο Μοράλες βγήκε, καλημέρισε τους στρατιώτες και όσους βρίσκονταν στην είσοδο και πέρασε γρήγορα στο προεδρικό μέγαρο.

Έξω από το Καμένο Παλάτι, στην πλατεία Μουρίγιο,* βρισκόταν μια γυναίκα ιθαγενής Αϊμάρα που φορούσε την παραδοσιακή πολύχρωμη ενδυμασία των ιθαγενών των Άνδεων. Μόλις είδε την αυτοκινητοπομπή, σταμάτησε και πλησίασε για να δει από απόσταση λίγων μέτρων τον πρόεδρό της.

Το προεδρικό μέγαρο είναι ένα αποικιοκρατικό μεγαλοπρεπές κτίριο που χτίστηκε το 1845 από τον αρχιτέκτονα Χοσέ Νουνιές δελ Πράδο. Το 1875 πολιτικοί αντίπαλοι του τότε προέδρου της Βολιβίας Τομάς Φρίας που προσπάθησαν να εισβάλουν στο μέγαρο επιτέθηκαν με φλεγόμενα βέλη τα οποία εκτόξευσαν από τον καθεδρικό ναό που βρίσκεται ακριβώς δίπλα, με αποτέλεσμα να προκληθεί πυρκαγιά και μεγάλο τμήμα του μεγάρου να καεί. Μάλιστα ένα μέρος του τρίτου ορόφου κατέρρευσε. Από τότε το προεδρικό μέγαρο έμεινε γνωστό ως το Καμένο Παλάτι.

Το εσωτερικό του μεγάρου είναι μεγαλοπρεπές, με μάρμαρο και κίονες δωρικού, κορινθιακού και ιωνικού ρυθμού. Στις σκάλες στέκονται πάντα δύο στρατιώτες και πίσω τους είναι τοποθετημένη η σημαία της Βολιβίας. Ένα ραγισμένο τζάμι στο ισόγειο του μεγάρου και ένας ξεφλουδισμένος τοίχος δείχνουν ότι η πολιτική αλλαγή στη χώρα δεν συνοδεύτηκε και από αλλαγές στο Καμένο Παλάτι, αφού μάλλον ο ένοικός του δεν ενδιαφέρεται για τέτοιες λεπτομέρειες.

Λέγεται ότι όταν ανέλαβε πρόεδρος ο Έβο Μοράλες, το 2006, η κυβέρνηση της Κούβας του πρότεινε να ψάξει μέσα στο παλάτι για

* Σε αντίθεση με άλλες λατινοαμερικανικές πόλεις, όπου η κεντρική πλατεία συνήθως έχει το όνομα «Πλατεία των Όπλων», στη Λα Πας η κεντρική πλατεία ονομάζεται «Μουρίγιο», από τον Πέδρο Ντομίνγκο Μουρίγιο (1759-1810), Βολιβιανό πατριώτη και πρόδρομο της ανεξαρτησίας της Βολιβίας.

κοριούς. Κουβανοί τεχνικοί πήγαν στη Λα Πας, έψαξαν παντού, αλλά δεν βρήκαν κάτι. Η Κούβα του συνέστησε επίσης να αλλάξει όλο το προσωπικό του μεγάρου. Ο Έβο αρνήθηκε να το πράξει. Το γραφείο του Μοράλες είναι με πλάτη στην πλατεία Μουρίγιο. Συνήθως, για λόγους ασφαλείας αλλά και από συνήθεια, από την περίοδο που ήταν συνδικαλιστής, ο πρόεδρος δεν κάθεται ποτέ μόνος του στο γραφείο.

Κάθε πρωί οι συνεργάτες του Μοράλες του φέρνουν ένα ενημερωτικό σημείωμα με το «χάρτη» των διαδηλώσεων και των κοινωνικών ταραχών στη Βολιβία, όταν βέβαια υπάρχουν. Λέγεται «Σύστημα Πρώιμου Συναγερμού Συγκρούσεων» και συνήθως το ετοιμάζει ο υφυπουργός Συντονισμού. Με αυτό τον τρόπο ο πρόεδρος μπορεί να διαχειρίζεται καλύτερα τις πολιτικές και κοινωνικές κρίσεις που ενδέχεται να ξεσπούν ανά διαστήματα. Τη μέρα που εγώ ήμουν στη Λα Πας, ο πρόεδρος ενημερώθηκε μεταξύ άλλων για την απεργία και τις κινητοποιήσεις των οδηγών ταξί, που ζητούσαν αύξηση στο κόμιστρο. Οι εργαζόμενοι είχαν αποκλείσει δρόμους στο κέντρο της πόλης προκαλώντας κυκλοφοριακό χάος.

Τα μέλη της προσωπικής φρουράς του Έβο Μοράλες είναι αξιωματικοί του στρατού και όχι της αστυνομίας. Έχουν περάσει από ειδική εκπαίδευση και, όπως μου είπαν κάποιοι από αυτούς, μπορούν να μείνουν στο ίδιο πόστο το πολύ για τρία χρόνια. Με τους ρυθμούς που εργάζονται όμως, μάλλον ελάχιστοι θα ήθελαν ή θα άντεχαν να μείνουν στην ίδια θέση για περισσότερο χρονικό διάστημα. Πολλοί από αυτούς τους αξιωματικούς κοιμούνται το βράδυ μέσα στο προεδρικό μέγαρο. Όπως η γυναίκα αξιωματικός που βρισκόταν στην είσοδο και έπρεπε να καταγράψει τα στοιχεία των επισκεπτών που έμπαιναν και σε λίγη ώρα θα είχαν την πρώτη σύσκεψη με τον πρόεδρο. «Παίρνω μαζί μου τις εργασίες που έχω να κάνω για το πανεπιστήμιο. Όταν βρίσκω χρόνο, όπως τώρα που θα ξεκινήσουν οι συσκέψεις, διαβάζω και γράφω εδώ», μου είπε.

Ο Έβο Μοράλες συνάντησε στην κεντρική είσοδο του μεγάρου

μια ομάδα περίπου δέκα Αργεντινών ακτιβιστών που ήρθαν στη Βολιβία για να συμμετάσχουν στις εκδηλώσεις για την επέτειο δολοφονίας του Τσε Γκεβάρα και ζήτησαν να τον δουν έστω για λίγα λεπτά. Του πρότειναν να φωτογραφηθούν μαζί του, και εκείνος παρότι έπρεπε ήδη να έχει αρχίσει την πρώτη του σύσκεψη δέχτηκε και φωτογραφήθηκε με έναν έναν ξεχωριστά.

«Πού είναι ο Ιάσοντας;» άκουσα να ρωτάει αμέσως μετά ο πρόεδρος Έβο Μοράλες.

Τον πλησίασα και τον ευχαρίστησα που δέχτηκε να μου παραχωρήσει συνέντευξη και μάλιστα που συμφώνησε να τον ακολουθήσω για μια ολόκληρη μέρα στα ταξίδια του σε διάφορες πόλεις της Βολιβίας με το προεδρικό αεροσκάφος.

«Ναι, σήμερα θα είμαστε όλη τη μέρα μαζί, μην ανησυχείς», μου είπε.

«Ήρθες από την Ελλάδα. Μου έφερες καμιά σοκολάτα από εκεί;» με ρώτησε χαμογελώντας.

Ο πρόεδρος Έβο Μοράλες έπρεπε να πιάσει αμέσως δουλειά. Συνήθως ξυπνάει στις 4 τα ξημερώματα και μέχρι τις 4:45 έχει φτάσει στο προεδρικό μέγαρο. Στις 5 το πρωί ξεκινούν οι πρώτες συσκέψεις. Ο Μοράλες τηρεί το ωράριο που είχε όταν ήταν ακόμη αγρότης.

«Αυτό είναι το πρόγραμμά μου κάθε μέρα. Δεν ξεκουράζομαι καθόλου. Καμιά φορά μπερδεύομαι κιόλας με τους ρυθμούς αυτούς και δεν καταλαβαίνω αν είναι Σάββατο ή Κυριακή», μου είπε λίγο αργότερα.

Ένα μέλος της κυβέρνησης μου ανέφερε πως τις περισσότερες φορές οι υπουργοί του Μοράλες είναι αναγκασμένοι να ξυπνούν και εκείνοι μέσα στη νύχτα λόγω των πρωινών συσκέψεων. Μετά ο Μοράλες θέλει να έχει χρόνο για να πραγματοποιεί επισκέψεις σε διάφορες περιοχές της Λα Πας ή και σε άλλες πόλεις της χώρας. Συνήθως, γύρω στις 7 έχει τελειώσει με τις συσκέψεις και με το υπουργικό συμβούλιο και αναχωρεί από το προεδρικό μέγαρο.